

El fons documental de l'empresa Roca Umbert a l'Arxiu Municipal de Granollers

El fons documental de l'empresa Roca Umbert és el primer fons empresarial del qual l'Arxiu Municipal de Granollers ha fet l'inventari, el catàleg, el quadre de classificació i la descripció. Aquesta intervenció arxivística s'emmarca en la nova etapa iniciada per l'Arxiu Municipal de Granollers el juny de 2002, que té com objectiu normalitzar el seu funcionament i adequar-lo a la Llei 10/2001 d'arxius i documents.

L'objectiu d'aquest article és donar a conèixer aquest fons, que ja és consultable a les instal·lacions que l'Arxiu Municipal de Granollers comparteix amb l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental.¹ Els més de 800 documents que constitueixen aquest fons són una part de la documentació generada al llarg de la història d'aquesta empresa tèxtil que durant molt temps va ser la més important de Granollers.

També volem remarcar que aquest fons documental es pot ampliar amb noves incorporacions, a partir de donacions o cessions. Qualsevol document, per insignificant que sembli, pot tenir un alt valor històric: un rebut, una nòmina, una fotografia, un llibre de comptabilitat, són testimonis d'una època i ens ajuden a conèixer i a preservar la història de la fàbrica, que és una part de la memòria històrica de la ciutat. L'Arxiu Municipal amb la col·laboració de Fàbrica de les Arts i la Biblioteca Roca Umbert, recull totes aquestes aportacions i deixa constància de les persones que hi han col·laborat.

¹ La consulta és oberta a tothom. Els documents que contenen dades personals que puguin afectar l'honor, la intimitat o la imatge de les persones, especialment els que contenen dades mèdiques, es podran consultar quan s'acreditin finalitats d'investigació o de docència i es preservi la identificació de les persones que hi apareixen.

Breu història de l'empresa

La fàbrica de teixits Roca Umbert va ser una de les empreses més importants del sector tèxtil i industrial de Granollers. El seu fundador, Josep Umbert i Ventura, va crear la seva primera empresa a Sant Feliu de Codines l'any 1871. El negoci es va traslladar l'any 1875 a Palou i, el 1880, a una nau llogada de la fàbrica Torras de Granollers. El 1904 es va construir l'actual fàbrica del carrer Prat de la Riba de Granollers, on s'elaborava tot el procés de fabricació, especialitzada en pisanes, planxes blaves i vichys. L'augment de la producció va comportar l'ampliació del nombre de magatzems, oficines i altres centres, a Ripollet, Sant Feliu de Codines, Monistrol de Montserrat, Sant Fruitós de Bages i Castellar del Vallès.

El gran complex fabril, que comptava amb les seccions de la filatura, teixits i acabats, tenia també altres departaments i tallers per garantir el funcionament i manteniment de la fàbrica (fusters, lampistes, calderers), així com serveis socials per a les treballadores: la «Casa Cuna» (escola bressol pels infants) i el cosidor (per a l'aprenentatge de la confecció).

Amb l'arribada de la Guerra Civil, l'any 1936, la fàbrica va ser requisada pels obrers sota el nom d'*Espartacus*, empresa col·lectivitzada. Poc abans d'acabar el conflicte armat, fou parcialment cremada i destruïda per integrants de comitès revolucionaris. Durant els anys quaranta, l'empresa va ser reconstruïda.

A la dècada dels cinquanta, la indústria es va modernitzar i expandir, i es van fabricar gran quantitat de teixits (peces de cotó, bates, jocs de taula, llençols, vestits de militar, roba texana...). A finals dels seixanta, tancà la filatura de Monistrol de Montserrat i les naus de Sant Feliu de Codines, el 1971. Cinc anys més tard, s'inicià el trasllat d'una part de la fàbrica de Granollers a La Batllòria (Sant Celoni). Els gerents de l'empresa presentaren una sol·licitud per acollir-se al Pla d'actuació i regulació tèxtil del procés cotoner. Començà l'etapa més negativa de la història de l'empresa, ja que la crisi del sector tèxtil suposà l'acomiadament de centenars de treballadors i les conseqüents mobilitzacions obreres (1978). L'empresa va tancar definitivament el 1991.

Els documents

Amb el tancament de l'empresa, una part dels documents van ser traslladats a Barcelona, d'altres restaren a les oficines i van ser encapsats i relacionats per Marcel·lí Camats fins que l'Arxiu Municipal de Granollers, el 2003 se'n va fer càrrec. L'any 2004, amb l'inici del projecte Roca Umbert Fàbrica de les Arts, s'inicia una estreta col·laboració entre ambdós serveis per portar a terme un projecte comú: fer accessible, a través d'una intervenció arxivística, el fons Roca Umbert. L'Arxiu Municipal de Granollers assumeix la direcció de la intervenció, i es fa càrrec de les despeses de trasllat, neteja i desinfecció, instal·lació en un dipòsit en condicions, i dels materials de conservació; per la seva banda, Roca Umbert Fàbrica de les Arts aporta el finançament per a la contractació de dues becàries, Maria Canals i Montse Gifra, per un període de dos mesos. L'arxivera municipal, Roser Rodríguez, i la tècnica de patrimoni, Ester Prat, en coordinen les feines.

El procés d'instal·lació i descripció de la documentació de l'empresa que havia quedat a Granollers es va realitzar a les dependències de l'Arxiu Municipal de Granollers, utilitzant els espais de què disposa a l'Arxiu Comarcal del Vallès Oriental. En concret, el fons documental de l'empresa Roca Umbert es troba ubicat al dipòsit número 3 i consta de 42 metres lineals.

El volum d'unitats és el següent:

- 77 unitats d'instal·lació normalitzades 35 x 26 x 10 cm
- 30 unitats d'instal·lació de 39 x 27,5 x 11,5 cm
- 12 unitats d'instal·lació de 43 x 32 x 11,5 cm
- 4 capsos de conservació de 52 x 37 x 12 cm
- 14 capsos-fitxer de conservació de 35 x 21 x 15 cm (7000 fitxes)
- 10 volums fora capsa de mida A-2
- 48 volums fora capsa de mida A-3
- 48 volums fora capsa de mida A-5
- 4 calaixos que contenen 252 plànols i 19 dibuixos
- 423 fotografies
- 3 segells de l'empresa
- 1 planxa de línoleum

La gran quantitat de documents, la seva diversitat temàtica i l'extensa cronologia que abasta (1889-1993) ha comportat

l'elaboració d'un quadre de classificació molt ampli i exhaustiu. En general, tots els àmbits de l'empresa hi són representats, amb més o menys informació.

Dintre del fons de l'empresa, hi podem trobar documents oficials i administratius, informes, projectes, sol·licituds, expedients i contractes. Respecte a la documentació que fa referència al seu patrimoni, existeix una llarga relació de béns mobles que ens confirmen que es tractava d'una gran empresa. Com a exemple, la curiositat que la fàbrica Roca Umbert va arribar a ser propietària d'un vagó de tren de la RENFE, durant els anys cinquanta, pel trasllat de mercaderies. Altres documents ens informen sobre els béns immobles, com els habitatges, propietat de Roca Umbert, que eren llogades als treballadors de la fàbrica.

També hi ha una extensa documentació sobre el personal de l'empresa. Es conserven contractes laborals i més de 7000 fitxes dels treballadors, amb totes les seves dades personals. Hi ha convenis, reglaments interns, expedients disciplinaris, inspeccions de treball, nòmines, gratificacions, estadístiques salarials... I assegurances socials, com el «Retiro Obrero», el «Subsidio de Vejez y Maternidad» i la «Seguridad Social». Pel que fa a la medicina d'empresa i seguretat en el treball, cal destacar una interessant mostra de revisions i fitxes mèdiques, que inclou audiometries, exploracions fotoradioscòpiques, proves de visió, campanyes de vacunació dels treballadors (antiverola i tifus) i dels seus fills (poliomelitis), normes higièniques, llistes d'operaris malalts i registre d'accidents laborals. Cal destacar la informació sobre la «Casa Cuna».

Referent a les activitats industrials, trobem moltes dades sobre el proveïment, la producció i el magatzem de Roca Umbert. Sobresurten els escandalls i els controls, on agrupen llibres, àlbums i llistes de producció de filatures i teixits, de la caldera Garbe o Babcock, gràfics i anàlisis de colorants i productes... També hi trobem previsions, lliuraments i devolucions, que fan referència a les entrades i sortides de gènere.

Curiosament, entre la documentació de l'empresa, i integrant el mateix fons hi ha documents testimoni de les activitats comercials i d'empreses vinculades a Roca Umbert SA, el mas Viñallonga de Montornès del Vallès, can Cornet de Vallromanes, el mas Cors i «Almacenes Granollers».

Pel que fa a la comptabilitat de l'empresa, cal destacar, els inventaris, balanços i un important nombre de llibres de caixa, a més de factures, albarans i rebuts.² Com a despeses particulars, apareixen diferents comptes d'alguns membres de la família Roca Umbert (1942-1977).

Una part del fons especialment atractiva és la col·lecció de mostraris. S'ha conservat un extens conjunt de cartrons i cartolines, de diferents mides i formats, amb retalls de mostres de teixits fabricats per l'empresa granollerina. Aquest material es troba classificat a partir de les dates de producció, dels estampats i colors. En els suports dels mostraris hi consta informació molt variada: la descripció de l'article, mides, composició, procés de fabricació, sèrie, fórmules, colors i gammes. A més dels teixits, hi ha algunes mostres de fils, lligats en forma de llacets, on s'especifica la composició, els tipus de tintures i colorants utilitzats. També ens han arribat algunes carpetes amb escandalls i àlbums amb fotografies publicitàries que il·lustren models de tovalles, al costat de la mostra tèxtil. L'exemplar més antic és un llibre-mostrari de l'any 1912, però la major part d'aquesta col·lecció pertany als anys seixanta i setanta, i arriba fins als noranta. A part, també hi ha mostraris d'altres empreses, nacionals i estrangeres.

Un altre material molt interessant el constitueixen una gran quantitat de plànols, dels temes i formats més diversos, que van des de projectes arquitectònics fins a maquinària industrial. Finalment, cal destacar un conjunt de 68 revistes i 52 llibres de temàtica diversa (alguns de finals del segle XIX), pendents d'integrar en el fons de la biblioteca.

Pel que fa a les fotografies, la major part ja havien estat incorporades l'any 1994 a l'Arxiu d'Imatges. Han rebut un tractament específic, s'han documentat, i conservat en un dipòsit en condicions climàtiques adients. Els àmbits temàtics són diversos, i van des de vistes exteriors del conjunt de la fàbrica, espais interiors, maquinària específica, els efectes de la destrucció durant la Guerra Civil... a fotografies del cosidor i de la Casa Cuna de Granollers i de Sant Feliu de Codines; també hi ha imatges dels efectes de la riuada del Congost al voltant de la fàbrica, l'any 1962, i finalment de les colònies d'estiu que l'any 1973 organitzaren pels fills dels treballadors.

² Cal consignar aquí que a l'Arxiu Nacional de Catalunya es conserven 60 llibres de comptabilitat (1889-1963), provinents de les oficines que tenia l'empresa a Barcelona.

L'organització del fons

La intervenció arxivística s'ha fet considerant que, malgrat els diferents propietaris i canvis de titularitat, tots els documents constitueixen un únic fons, i ens donen prova de les diferents etapes, de les persones que hi van treballar, de l'activitat empresarial, dels efectes de la guerra...

Per saber què hi ha, per orientar-se en el conjunt, s'ha descrit el fons, també cadascun dels documents i s'han classificat; o sigui, s'han elaborat els instruments de descripció necessaris per facilitar al màxim la comprensió del fons.

La descripció del fons ens explica de manera breu la història de la fàbrica, dels productors dels documents, de la manera com han arribat a l'Arxiu, com han estat tractats i organitzats, del lloc i de les condicions de consulta. Ens dóna una visió global.

El quadre de classificació és la manera com s'han organitzat els documents, segons la seva funció. La classificació ens ajuda a centrar-nos més ràpidament en els documents que són objecte de la recerca, la cronologia extrema de cada apartat i el volum ens complementaran aquesta informació.

L'inventari és la descripció de les unitats d'instal·lació, normalment capses, i el catàleg és el detall de cadascun dels documents que contenen aquestes capses.

Les descripcions s'han realitzat en una base de dades, en entorn Lotus Notes, creada pels tècnics de l'Arxiu i del Servei de Sistemes d'Informació de l'Ajuntament de Granollers. Es pot consultar en els terminals d'ús públic de l'Arxiu Municipal. A més de les presentacions de les dades esmentades segons el quadre de classificació, o bé per cronologia, hi ha l'inventari de les unitats d'instal·lació i un potent cercador que facilita la identificació de documents concrets. La base de dades s'actualitza de manera periòdica, a mesura que s'incorporen nous documents, o bé es descriuen més acuradament els existents.

El quadre de classificació està organitzat en 7 seccions i 28 subseccions, i ens permet una visió global del tipus de documents i de la cronologia que abasten:

Quadre de classificació	
1. Constitució i govern	1925 – 1990
1.1 Escritures 1.2 Direcció 1.3 Patrimoni	
2. Personal	1895 – 1991
2.1 Plantilla i moviment de personal 2.2 Reglamentació del treball 2.3 Retribucions salarials 2.4 Assegurances socials 2.5 Higiene, salut i seguretat en el treball 2.6 Obra social	
3. Activitats industrials	1889 – 1991
3.1 Proveïment 3.2 Producció 3.3 Magatzem	
4. Activitats comercials	1930 – 1983
4.1 Imatge i papereria 4.2 Empreses vinculades 4.3 Catàlegs d'altres empreses	
5. Comptabilitat	1893 – 1993
5.1 Inventaris i balanços 5.2 Llibres de caixa 5.3 Llibres d'ingressos 5.4 Llibres de registre de pagaments 5.5 Llibres de despeses de construcció i reconstrucció d'edificis 5.6 Llibres de comptes corrents 5.7 Resums d'ingressos i pagaments 5.8 Factures, albarans i rebuts 5.9 Despeses particulars	
6. Col·lecció de mostraris	1910 – 1992
6.1 Mostraris de Roca Umbert 6.2 Mostraris d'altres empreses	
7. Col·lecció de plànols	1933 – 1985
7.1 Plànols d'edificis 7.2 Plànols de maquinària 7.3 Làmines de dibuix	

La descripció del fons, el quadre de classificació complet i el catàleg de documents es poden consultar a través de la pàgina web municipal www.granollers.cat. Us convidem a consultar el fons.

124

Maria Canals i Ruera
Montserrat Gifra i Fores
Roser Rodríguez i Baches
Arxiu Municipal de Granollers